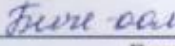
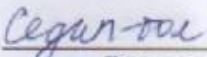

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Тыва
Управление образованием Чеди-Хольского кожууна
МБОУ Ак-Тальская СОШ

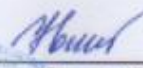
РАССМОТРЕНО
Руководитель ШУМО

Биче-оол Д.А.
Протокол № 1
От «29» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора
по УВР

Седип-оол Ч.В.
Приказ № 20
от «30» 08 2024г

УТВЕРЖДЕНО
Директор

Сотпа У.Д.
Приказ № 20
от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Внеурочной деятельности

«Торзэн дылым - эртине байлаам!»

для обучающихся 8 классов

Ак-Тал 2024

Документ подписан электронной подписью

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ АК-ТАЛЬСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ
ШКОЛА ЧЕДИ-ХОЛЬСКОГО КОЖУУНА РЕСПУБЛИКИ ТЫВА, Сотпа Урана
Дужук-ооловна, Директор

26.09.24 05:52 (MSK)

Сертификат 8BD1DF16DDC8D69F1956CCCE3F18FEFA

Тайылбыр бижик.

Тыва дыл эртеминге кичээлден дашкаар «Төрээн дылым-эртине байлаам» деп ажылчын программаны Тыва Республиканың Өөредилге яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунун Өөредилге-методиктиг чөвүлелиниң сүмелээни-биле башкылар Монгуш В.В., Хомушку Ч.О ажылдап кылганнар.

Тыва дыл – Азия диптиң төвүнде чурттап чоруур түрк дылдыг чоннарның төлээзи болур тыва чоннуң төрээн дылы. Тыва дыл ук чоннуң аразында кол харылзажылга дылы болуп, ниитилелдин аңгы-аңгы адырларында, эң ылаңгыя культура болгаш эртем төптөринде ажыглаттынып болгаш амыдыралдың янзы-бүрү негелделерин хандырып чоруурундан аңгыда, дараазында хүлээлгелерни база күүседип турар:

- тываларның салгалдарының аразында харылзажылганың база бир аргазы бооп;
- тываларның өгбелериниң чүс-чүс чылдарда аас чугаа дамчыштыр салгап ап келгени тыва улустуң байлак аас чогаалының хөй янзы жанрларының шыгжаттынып, кадагалаттынганы дыл болуп;
- амгы үеде нептереп турар массалыг чепсектерниң, уран чүүл база культураның хөй аңгы хевирлери (жанрлары) байлаа- биле ажыглаттынып;
- сөс болгаш чечен чогаалдың чогааттынып, нептереп турарының бадыйткалы болуп;
- өске эртемнерни шингээдиپ алырынга өзек болбушаан, уругларның бүгү талазы-биле сайзыралынга идиг болуп;
- эртемде чаа ажыдышкыннарның дылы болбушаан;
- амыдыралдың аңгы-аңгы адырларындан бүгү информация, медээлерни дамчыдар болгаш чыырының кол аргазы болуп, тыва чонга бараан болуп чоруур.

Тыва дыл Тыва Республикада орус дыл-биле чергелештир күрүне дылы болуп турар. Төрээн тыва дылынга тода, шын база хостуг чугаалажып билири тыва кижиниң бүгү талалыг сайзыралынга, амыдырал-чуртталгазынга, ажыл-агыйынга, эртем- өөредилгезинге чедишкенин болурунун магадылалын берип турар. Ынчангаш тыва уругларга орус дыл-биле чергелештир төрээн дылын билири чугула болганда, ону школа назыны четпээн (уруглар садтарынга) болгаш эге, ортумак база дээди өөредилге черлеринге бедик денелге сонурганчыг кылдыр өөредири чугула. Национал школа тыва улустуң аас чогаалын болгаш тыва чечен чогаалдың байлаан таварыштыр сөс кулавырын байыдып, төрээн дылынга арыг, чараш, хостуг, албадал чокка чугаалап билир кылдыр келир үениң салгалын өөредип чаңчыктырыр ужурлуг.

Тыва дыл – Россия Федерациязының бир субъектиси Тыва Республиканың девискээринде орус дыл-биле чергелештир күрүне дылдарының бирээзи, тыва улустуң төрээн дылы болгаш аразында харылзажыр чепсээ. Ында тыва улустуң чүс-чүс чылдар өттүр кадагалап келгени байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының эң-не бедик үлегрлери мөөңнеттинген. Тыва дыл амгы үеде тыва культураның – тыва улустуң байлак аас чогаалының, чечен чогаалдың, уран чүүлүнүң – болгаш массалыг информация чепсектериниң, эртемниң, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы болбушаан, ажыл-агыйның аңгы-аңгы адырларында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва дылды сонургап, ону

өөренир күзелдиг өске этностарның төлээлеринин саны база чылдан чылче немежи олурары ук дылдың ажыглалының калбарып, делгемчип олурарын бадыткап турар.

Төрээн дылдың метапредметтиг (предметтен дашкаар азы ооң-биле чергелештир билип алыр харылзашкак чүүлдер) хүлээлгелери уругларны школага бүгү талалыг хевирлээринге салдарлыг. Тыва

бүдүшке хевирлээринге; чаа билиглерни, мергежилдерни шингээдип алырынга улуг ужур-дузалыг. Төрээн дыл кижинин бот-хуузунда чонунун (тыва кижинин) иштики сагыш-сеткил культуразының болгаш чечен чогаалының байлактары-биле кижини төрөлгөтөннүн культура-төөгүлүг дуржулгазын байлакшытпышаан, ниитилелдин негелделеринге чаңчыктырар харылзаа чепсээ болур. Тыва дыл кандыг-даа билиглерни чедип алырының кол аргазы болбушаан, оон-даа сонгаар мергежил-чаңчылдарын шингээдип алырынга салдарлыг. Өске улус-биле харылзашып билири, тодаргай түңнелдерни чедип ап шыдаары, хөй ниитичи болгаш шилип алган мергежилинин талазы-биле бедик идепкейжизи дээрге- ле херек кырында амыдыралдың бүгү-ле адырларында, ниитилелде болгаш делегейде болуп турар өскерилгелерге таарыштыр бодун ап чаңчыкканын илередир кижинин шынарлары болур. Төрээн дылын шингээдип алыры – өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкенин билип алырының, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерин калбартырының, өгбелеринин байлак дуржулгазын ажыглап билиринин база чаагай мөзү-бүдүш, сүзүктеринин хевирлеттинеринин үндезини болур.

Кол школага төрээн (тыва) дылды өөредиринин сорулгалары:

- Иштики сагыш-сеткили аажок байлак, бедик мөзү-бүдүштүг база бот-медерели бедик, Россияга, ооң иштинде төрээн Тывазынга, бодунун чуртунга бердинген, шынчы; төрээн тыва дылынга ынак болгаш ону эки билир, хүндүлээр хамаатыны кижизидери;

- төрээн дылын культураның болуушкуну кылдыр медереп хүлээп ап, ону чугаа чорударының, амыдыралдың аңгы-аңгы адырларынга билиг, дуржулга чедип алырының болгаш ниитилелде тургустунган мораль-этиктиг негелделерин, дылдың эстетиктиг үнезин медереп билиринин кол аргазы кылдыр хүлээп алыры;

- тыва дылды хүн бүрүде амыдыралдың болгаш өөредилгениң ажыл-чорудулгазында ажыглаар аргаларның бирээзи кылдыр хүлээп алыры; кижилер аразында харылзаа тударының кол аргазы кылдыр ажыглаары, өөредилгениң бүгү талалыг кылдыныгларын шингээдип алырынга (ажыл-чорудулганың сорулгаларын тургузуп, оларны планнап, чугаага хамаарыштыр бот-хыналданы болгаш бот-эдилгени кылыр; чугула медээ бээр аргаларны ажыглаар; библиографтыг дилээшкенин кылып билир, словарьлар, энциклопедиялардан болгаш өске-даа бижимел барымдаалардан, массалыг медээ чепсектеринден болгаш Интернет четкизинден тыва дылда херек медээлерни, сөзүглелдерни тып, ушта бижип, эде тургузуп билир дээш о.ө.) ужур- дузалыг чугула дыл болуп турарын билиндирери;

- дыл системазының тургузуун, ону ажыглаарының дүрүмнерин, чугааның аянын болгаш литературлуг тыва дылдың кол негелделерин шингээдири; дылдың болуушкуннарын танып билири, оларны сайгарып, деңнеп, дүүштүрүп, бөлүктөп, үнелеп билир арга-дуржулгазын сайзырадыры, аңаа даянып аас болгаш бижимел чугаа культуразын сагыыры, чугаа чорударының

хевирлерин билири, аңгы-аңгы байдалдарга дылды ажыглап шыдаары, чугаа этикединиң негелделерин шингээдип алыры; бодунуң ажыглап турары (потенциалдыг) сөс курлавырын улам байыдары; чугаада ажыглаттынып турар грамматиктиг аргаларның хемчээлин делгемчидери; чедип алган билиглерин, мергежил, чаңчылдарын өөредилге ажыл- чорудулгазынга болгаш хүн бүрүде амыдыралынга чугаа чорудуп тура, ажыглаар аргаларын улам байыдып сайзырадыры дээш о.ө.

«ТЫВА ДЫЛ» ЭРТЕМИН ӨӨРЕНГЕНИНИҢ ТҮҢНЭЛДЕРИ

Кол школаның (5-9 класстар) доозукчуларының тыва дылдың программанын шингээдип алгаш, чедип алыр **бот- тускайлаң түңнелдеринге** дараазында чүүлдер хамааржыр:

1) кижиниң интеллектуалдыг болгаш чогаадыкчы салым-чаяанын база мөзү-бүдүш шынарларын сайзырадырынга төрөөн дылының чугулазын медресеп билири, уругларның билиг чедип алырынга ук дылдың ужур-утказын тодарадып, ону тыва чоннуң ыдыктыг, үнелиг эртинелериниң бирээзи деп билири;

2) тыва дылдың эстетиктиг үнелин медресеп билири; төрөөн дылынга ынак болгаш ону хүндүлөп, ол дээш чоргаарланыры; ону национал культураның кезээ кылдыр билип, арыг эдилээри;

3) дылдың байлак сөс курлавырын болгаш грамматиктиг аргаларын бодунуң бодалдарын болгаш сагыш-сеткилин хостуг илередирде четче ажыглап шыдаары; бодунуң чугаа-домаан хайгаарап, сайзырадып, экижидеринче чүткүлдүг болуру.

Метапредметтиг түңнелдеринге (предметтен дашкаар азы ооң-биле чергелештир билип алыр харылзашкак чүүлдери) дараазында чүүлдер хамааржыр:

1) Чугаа чорудулгазының бүгү-ле хевирлерин ажыглап билири:

Дыңнаары болгаш номчууру:

- бижимел болгаш аас медээниң утказын шын билип алыры (чугааның утказы, сөзүглелдин темазы, кол утказы; кол болгаш немелде медээ);

- аңгы-аңгы стильдерниң болгаш жанрларның сөзүглелдерин номчулганың янзы-бүрү хевирлеринге (сөзүглелден херек информацияны дилеп-тып номчууру (поисковый вид), чүгүртү азы улуг-карап номчууру (просмотровый), таныжып номчууру (ознакомительный вид), шинчилел-сайгарылгалыг номчууру (изучающий вид)) таарыштыр ажыглап билири;

- аңгы-аңгы стильдерниң болгаш жанрларның сөзүглелдерин шын дыңнап билири; дыңнаарының янзы-бүрү хевирлерин (бир кижиниң тайылбыр чугаазындан болгаш аудио-, видеотехникадан сөзүглелдин кайы-бир кезээн шилип алгаш дыңнаары, сөзүглелдин кыска утказы-биле таныжары болгаш ону тодазы-биле дыңнаары) ажыглап билири;

- информация ап болур чүүлдерден, ооң иштинде өөредиглиг компакт-дисклерден, Интернет четкизинден; янзы-бүрү словарьлардан тайылбыр номнардан (справочниктер) болгаш электроннуг шыгжамырлардан медээлерни тып билири;

- бердинген темага материалдарны тып, системажыдып билири; херек медээлерни боду тып билири; медээлерни чаартып азы ол-ла хевээр дамчыдып билири;

- сөзүглелдерниң утка, стилистика талазы-биле онзагайларын болгаш ажыглаан аргаларының аайы-биле дүүштүрүп болгаш деңнеп билири;

Чугаалаары болгаш бижиири:

- кылыр дээн ажыл-херээниң сорулгаларын (хууда болгаш эштери-биле) тодазы-биле билип, кандыг-даа ажылды чурум аайы-биле кылып, чедип алган түңнелдерин үнелеп, аас болгаш бижимел чугаага илередип билири;

- дыңнаан азы номчаан сөзүглелиниң утказын даалга езугаар дамчыдып (панны тургузуп, утказын чугаалап, допчулай бижип, үнелел берип) шыдаары;

- сөзүглелдин утказын, кымга хамаарыштырганын, чугааның байдалын барымдаалавышаан, аңгы-аңгы хевирлерге болгаш жанрларга тургузуп шыдаары;

- аас болгаш бижимел чугаага бодунуң бодалын хостуг илередири, сөзүглелдин тургузуунуң негелделерин сагыыры (бодалының ужур-уткалыын, дес-дараалашкаан,

харылзаалыын, темага дүүшкээн дээш о.ө.); номчаан, дыңнаан, көргөн чүүлдеринге бодунуң хамаарылгазын шын илередири;

- монологтуң янзы-бүрү хевирлерин (тоожуушкун, чурумал, угаап бодааныышкын болгаш оларны холуй); диалогтуң янзы-бүрү хевирлерин: (хүндүлел аянын илередир диалог (этикетный диалог), айтырыг-харыы (диалог-расспрос), чугаалажып орар кижизин чугаа чорударынче кыйгыраы (диалог-побуждение), өске кижиге-биле бодал солчуру (диалог-обмен мнениями) дээш

- амгы тыва литературлуг дылда шын адалганың, лексиканың, грамматиканың кол нормаларын, стиль нормаларын херек кырында ажыглап билири; бижимел чугаага шын бижилгениң, пунктуацияның кол дүрүмнерин сагыыры;

- чугаа этикединиң нормаларын хажытпайн, чугаага киржип шыдаары; чугаа үезинде арын-шырайын болгаш шимчээшкиннерин эптиг болгаш шын алдынары;

- хүн бүрүдө өөренип азы ажыл кылып турар үезинде бодунуң чугаазын хайгаарап билири; чугааның утказының болгаш шын ажыглалының аайы-биле бодунуң дылын үнелеп билири; дылында грамматиктиг болгаш чугаа частырыгларын тып болгаш эдип билири; бодунуң тургусканы сөзүглелин хоюглап азы эдип, =скертип, делгередип билири;

- бодунуң үежилериниң мурнунга улуг эвес дыңнадыг, илеткелди кылып, рефераттың утказын дамчыдып билири; маргылдаалыг, чидиг айтырыгларны бадыткалдарга даянмышаан, шиитпирлеп билири;

2) алган билиглерин, мергежилдерин, чаңчылдарын хүн бүрүдө амыдыралга ажыглап билири; төрөөн дылды өске эртемнерге билиг чедип алырының кол чепсээ кылдыр шын ажыглаары; ону өске-даа эртемнерде (даштыкы дыл, орус дыл болгаш чогаал дээш о.ө) дылдың аргаларын сайгарарынга ажыглап билири;

3) долгандыр турар улус-биле харылзажып, кандыг-бир ажылды кылып тура, маргылдаалыг, чидиг айтырыглар шиитпирлээрде, эптиг чугаалажып, харылзажып билири; амыдыралчы болгаш ажыл-агыйжы чугаа үезинде чугаа культуразының негелделерин сагыыры.

Доозукчулар дараазында **предметтиг түңнелдерни** чедип алыр:

5-9 класстарга:

- Дылдың хүлээлгелеринин дугайында, тыва дыл – Россия Федерациясында Тыва Республиканың үндезин чурттакчылары тыва чоннуң төрөөн дылы база күрүнө дылдарының бирээзи дээрзин, төрөөн дыл болгаш чоннуң культуразының сырый харылзаалыг болурун, төрөөн дылдың кижги бүрүзүнүн болгаш ниитилелдин амыдыралынга ужур-дузанын билири;
- тыва дылдың гуманитарлыг эртемнер аразында болгаш ниити өөредилгеде туружун болгаш ужур-дузанын билири;
- төрөөн дылдың эртем талазы-биле үндезиннерин; оларның чадаларының болгаш билиглеринин аразында харылзааларын шингээди алыры;
- дыл эртемнин кол баазалыг билиглерин болгаш ооң кезектерин шингээдири: дыл болгаш чугаа, харылзажыр чугаа, бижимел болгаш аас чугаа, монолог, диалог болгаш оларның хевирлери; чугааның байдалы; чугаа (чугаалажыр), эртем, публицистика, албан-херек, чечен чогаал стильдери болгаш оларның жанрлары, дылы; чугааның утка-хүлээлгелеринин аайы- биле хевирлери (тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын); сөзүглел, сөзүгелелдин хевирлери; дылдың кол-кол кезектери, оларның демдектери болгаш чугаага ажыглалының онзагайларын шингээди алыры;
- тыва дылдың лексика болгаш фразеологиязының кол стилистиктиг курлавырларын, тыва литературлуг дылдың нормаларын (шын адалганың, грамматиктиг, орфографтыг, пунктуастыг), чугаа этикединин дүрүмнерин шингээдири болгаш оларны херек кырында амыдыралга аас болгаш бижимел чугаага ажыглаары;
- дылдың кол кезектерин, дылдың грамматиктиг категорияларын танып билири болгаш сайгарары, чугаага шын ажыглаары;
- сөстүн янзы-бүрү сайгарылгаларын (фонетиктиг, лексиктиг, морфемниг, морфологтуг), сөс каттыжыышкынының болгаш домактың синтаксистиг сайгарылгазын шын кылып, сөзүглелдин тургузуунун болгаш кол демдектеринин аайы-биле, дылдың кандыг хүлээлгелерин күүседип чоруурунун болгаш уран аргаларны ажыглаанының аайы-биле сайгарары;
- лексиктиг болгаш грамматиктиг синонимнерни ажыглаанындан кижинин чугаазының чечен-мерген, а чечен чогаал дылының каас-чараш, байлак болу бээр аргаларын билири болгаш чугаазынга шын ажыглаары;
- төрөөн дылдың эстетиктиг хүлээлгелерин медресеп билири, чечен чогаалдың дылын сайгарып тура, чугааның эстетиктиг талазын үнелеп билири.

5-9 КЛАССТАРГА ТЫВА ДЫЛ ЭРТЕМИНИН УТКАЗЫ БОЛГАШ ТУРГУЗУУ

Тыва дыл эртемнин утказы болгаш тургузуу.

Школага тыва дыл эртемин (курузун) өөредиринин программасында фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижииринин, бижик демдектерин шын салырынын чанчылдарын, аас, бижимел чугаанын чанчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерин киирген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теориялыг билиглерин тыва дыл эртемнин база амгы уеде дыл эртемнин чедишкннерин барымдаалап тайылбырлаан.

Программа шуушкак принцип ёзугаар тургустунган. Чамдык берге, улуг темаларны (лексика, сөс чогаадылгазын) аңгы-аңгы

класстарга чадаланчак өөредири көрдүнгөн.

5-9 класстарга төрөөн дыл курузу 1-4 класстарга өөрөнгөн чүүлдериниң дорт уланчызы, системажытканы болур.

5 класска дылдын ниитилел амыдыралга ужур-дузазын көргүскөш, эге класстарга өөрөнгөн чүүлдерин катаптаан соонда,

«Лексика болгаш чугаа культуразы», «Фонетика, орфоэпия», «Графика, орфография, чугаа культуразы», «Сөс чогаадылгазы, орфография, чугаа культуразы» деп улуг бөлүктүң «Чүве ады», «Демдек ады», «Сан ады» деп кезектерин өөренир.

6 класска «Лексика болгаш чугаа культуразы», «Морфология» деп бөлүктүң «Өттүнүг сөстөр», «Кылыг сөзү», «Наречие», «Ат орну», «Дузалаал чугаа кезектери» деп кезектерин өөренир.

7 класска «Синтаксис, чугаа культуразы», «Сөс каттыжыышкыны» болгаш «Бөдүүн домак», «Нарынчыттынган бөдүүн домак», «Тускайлаан кежигүннерлиг домактар», «Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар» деп кезектерни өөренир.

8 класска «Бүгү делегейниң дылдарының дугайында, тыва дыл дугайында» деп эгени эрткөш, 7-ги класска өөрөнгенин катаптаар. «Нарын домак», чагырышкан, чагырышпаан нарын домактарны өөренири көрдүнгөн.

9 класска катаптаашкын кылгаш, «Дыл дугайында ниити билиглер», «Сөзүглел дугайында билиглер», «Чугаа культуразы.Стилистика» деп эгелерни өөренир.

«ТӨРЭЭН ДЫЛЫМ – ЭРТИНЕ-БАЙЛААМ», 8 класс (34 шак)

Программа ның кезээ	Тема	Ша гы	план езугаар	херек кырында	Өөреникчинин ажил-чорудулгазы	Кичээлдин хевири	Өөрөдилгенин курлавырлары (парламал болгаш электроннуг хевирде)
Киирилде кичээл	Төрээн дылым – эртине- байлаам	1			Тыва дыл – чечен-мерген өгбелеривистиң салгалдан салгалче дамчыдып берген эртинези, улустун аасчогаалында, чечен чогаалдарда кадагалаттынган деп медереп, тыва чоннуң төөгүзүн, культуразын шинчилепөөрениринге тыва дылдың чугулазын билип алып	Кичээл-лекция	Өөрөдилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Сөзүглелдер: www.tuvancorpus.ru
Синтаксис	Сөс каттыжыышкы ннарының тургузуунуң аайы-биле модельдери	2			Сөс каттыжыышкынының холбааларынаңгылап билир, чугула сөзүнүң аайы- биле бөлүктөрүн тодарадыр. Сөс каттыжыышкыннарының тургузуунуң аайы-биле модельдерин билир (д.а. + ч.а.,с.а. + ч.а., ч.а. + ч.а., ч.а. + к.с., н. + к.с.) Сөзүглелден, домактардан сөс каттыжыышкыннарын ушта бижиир, өзөк болгаш чагырткан сөзүн тодарадыр.Сөс каттыжыышкыннарының сайгарылгазын чорудар	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөрөдилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Мергежилгелер чыындызы

Синтаксис	Домактарн ың тургузууну ң аайы- биле бөлүктөри	3			Домактарның тургузуунуң аайы-биле бөлүүн тодарадыр. Бөдүүн домактарны, ийи чугула кезигүүнүг домактарны танып билер.	Кичээл- быжыглаашкын	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Мергежилгелер
	Ийи чугу ла кеж игүүн нүг дом акта рга катаптаашкын				Домактың чугула кезигүүннөрүн, оларның кандыг чугаа кезектери- билеилереттингенин тодарадыр. Сөглөкчинин хевирлерин тодарадыр: кылыг сөстүг бөдүүн, кылыг сөстүг составтыг, ат сөстүг составтыг. Сөглөкчинин составында модальдыг сөстөрүнүн домакка ужур-дузанын тайылбырлаар. Кол сөс биле сөглөкчинин аразынга бизик демдээн (тирени) салыр дүрүмнү билер. Делгеренгей эвес домактың синтаксистиг сайгарылганын кылыр	Кичээл-катаптаашкын Практиктиг кичээл	чыындызы

Синтаксис	Домакты ийиги черге кезигүүннер-биле делгередири	3			Домактың ийиги черге кезигүүннеринтодарадып билир. Домактың ийиги черге кезигүүннерин (дорт болгаш доора немелделер, тодарадылга болгаш капсырылга; үениң,туруштуң, кылдыныг аргазының, чылдагаанның болгаш сорулганың, хемчегниң байдалдарын) болгаш оларның кандыг чугаа кезектери-билеилереттингенин тодарадыр. Делгеренгей эвес домакты ийиги чергекезигүүннер-биле делгередири. Делгеренгей домактың синтаксистиг сайгарылгазын кылыр	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Мергежилгелер чыындызы
Чугаа	<i>Чогаадыкчы ажыл.</i>	1			Бердинген сөзүглелди номчуур,	Практиктиг кичээл	Сөзүглел
чорудулгазы. Чугаа культуразы	<i>Сөзүглел-биле ажыл</i>				онаалгаларын күүседир. Бөдүүндомактарның синтаксистиг сайгарылгазын кылыр, чугаа кезектеринайтыр, бижик демдектерин салыр. Сөөлгү домактан сөс каттыжыышкыннарын ушта бижиир,сайгарылгазын кылыр		

Синтаксис	Чаңгыс чугула кезигүүннүг домакт арнын чугааның стильдеринин аайы-биле ажыглалы	3			Ийи чугула кезигүүннүг домактардан чаңгыс чугула кезигүүннүг домактарныылгап билир. Сөзүглелден чаңгыс чугула кезигүүннүг домактарны тывар, хевирлерин тодарадыр, чугааның стильдеринин аайы-биле оларнын ажыглалын хайгаараар: сөглөкчи хевирлиг (тодаргайарыннын домак, тодаргай эвес арыннын домак, арын чок) болгаш кол сөс хевирлиг (ат домаа) чаңгыс чугула кезигүүннүг домактар. Сөзүглелге чаңгыс чугула кезигүүннүг домактарнын уjur-дузазын тодарадыр	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Сөзүглелдер: www.tuvancorpus.ru Мергежилгелер чыындызы
Синтаксис	Диалогта долу болгаш долу эвес домактар	2			Долу болгаш долу эвес домактарны ылгаар. Сөзүглелдерде оларнын ажыглалын хайгаараар. Домак сөстөрни билир. Диалог тургузарынга долу болгаш долу эвес домактарны, домак сөстөрни ажыглаар	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Мергежилгелер чыындызы
Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы	Чогаадыкчы ажыл. Сөзүглел- биле ажыл	1			Бердинген сөзүглел-биле ажылдаар. Ийи болгаш чаңгыс чугула кезигүүннүг	Практиктиг кичээл	Сөзүглел

					бөдүүн домактарның синтаксистиг сайгарылгазын кылыр, чугаа кезектеринайтыр.		
Синтаксис	Чаңгыс аймак кезигүнне р-биле нарынчыттынган домактарга бижик демдектер и	2			Сөзүглелден нарынчыттынган домактарны тывар. Чаңгыс аймак кезигүннер-биле нарынчыттынган домактарны тодарадыр. Чаңгыс аймак кезигүннерлиг домактарга бижик демдектерин шын бижиир болгашүн аянын сагыыр	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Сөзүглелдер: www.tuvancorpus.ru
Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы	<i>Надя Рушева – мөңгө чырыткы</i> <i>Чурук-биле ажыл: Надежда Рушеваның «Балет» темазынга чуруктары</i>	2			Салым-чаяанныг аныак чурукчу Надежда Рушеваның чуртталгазы болгаш чогаадыкчы ажыл-ижи-биле таныжар. Дыңнадыглар белеткээр. Башкының белеткээн айтырыгларынга даянып, чурукту топтап көөр, ооң дугайында чугааның планын тургузар, чурукка чогаадыг бижиир. Чаңгыс аймак кезигүннер-биле нарынчыттынган домактарны чогаадыгга ажыглаар	Кичээл-таныжылга/ Кичээл-экскурсия Чугаа сайзырадылгазының кичээли	Алдан-Маадыр аттыг национал музейге экскурсия Е. Т. Танова «Иениң салым-хуузу» Надежда Рушеваның «Балет» темазынга чуруктары «О жизни самой юной художницы» (lyarder.livejournal.com/s/39362html)
Синтаксис	Тускайлаашкынның домакка ужур-дузазы	4			Тускайлаашкын деп чүл, ооң домаккаужур-дузазын катаптаар.	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс,

	Нарынчыл тынган домактын синтак систиг сайгар ылгаз ы				Тускайлаан кезигүүннер-биле (причастиелиг, деепричастиелиг, деңнелгелиг бөлүгүлелдер-биле; адалгалар, киирилде сөстөр, киирилде домактар-биле) нарынчылтынган домактарны аңгылаар. Оларны кандыгсорулга- биле ажыглаанын тодарадыр. Нарынчылтынган домактарга бижик демдектерин болгаш үн аянын сагыыр.Чечен чогаалга нарынчылтынган домактарның ужур- дузасын тайылбырлаар, чогаал сөзүгүлелдериндентывар. Оларны аас болгаш бижимел чугаага ажыглаар		Сөзүгүлелдер
	<i>Нарынчылт ынган домактарга билиглер хыналдазы</i>	1			Тестиниң онаалгаларын күүседир	Тести-биле ажыл	
Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы	Чугааның янзылары болгаш хевирлери	3			Чугааның янзыларын (тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын) ылгаар.База чугааның хевирлерин (диалог, полилог, монолог) аңгылаар. Сөзүгүлелдерге даянып, чугааның янзыларын тургузар. Диалог, монолог,полилогтуң ажыглалын хаайгаараар, чугаазынга ажыглаар	Кичээл-быжыглаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс, Сөзүгүлелдер: www.tuvancorpus.ru
	Сөс каттыжыышкы ныболгаш бөдүүн	2			Өөрөнгөн темаларын катаптаар, янзы- бүрү ажылдың хевирлерин кылыр (ном-	Кичээл-катаптаашкын Практиктиг кичээл	Өөредилге ному «Тыва дыл», 8 класс,

	домак тың хевир лерин ге түңнел катаптаашкын				биле ажыл, сөзүглел-биле ажыл, аянныгномчулга, бот ажыл)		Сөзүглелдер
	<i>Чыл дургузун да өөренге н темала рынга олимпиа да</i>	2			Олимпиаданың онаалгаларын күүседир, чыл дургузунда өөрөнгөн темаларынга билиин хынаар	Хыналда кичээл	Олимпиаданың онаалгазын уругларның билииниң деңнелиниң аайы-биле башкы боду тургузуп алыр
	<i>Ажылдарн ың сайгарылга зы, частырыгл ар-биле ажыл</i>	1			Олимпиада ажылдарының сайгарылгазы, частырыглар-биле ажылдаар, дүрүмнерни катаптаар		
	<i>Түңнел кичээл</i>	1			8-ки класска өөрөнгөн темаларынга катаптаашкын. Бөлүктерге ажылдаар, айтырыгларга харыылаар	Кичээл-викторина	

